

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 10 ΙΟΥΝΙΟΥ 2019 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.α.

1. Λ
2. Σ
3. Σ
4. Λ
5. Σ

- β. 1.** «ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα».
2. «ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομὴν».
3. «ἀπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὖροι».
4. «τῷ δὲ Προμηθεῖ οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν».
5. «καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίννεται».

B1. Ο Προμηθέας και ο Επιμηθέας ήταν Τιτάνες, γιοι του Ιαπετού και της Ωκεανίδας Κλυμένης. Αν και θεοί χαρακτηρίζονται από ανθρώπινες ιδιότητες, όπως δηλώνουν και τα ίδια τους τα ονόματα. Συγκεκριμένα, το όνομα Επιμηθέας (< ἐπί + μῆτις=σκέψη) σημαίνει αυτός που σκέφτεται μετά την εκτέλεση μιας ενέργειας και βρίσκεται αντιμέτωπος με τις συνέπειές της. Είναι «ἀμαρτίνοος» ή «ὀψίνοος». Θα μπορούσαμε λοιπόν να τον χαρακτηρίσουμε αστόχαστο, απερίσκεπτο, επιπόλαιο και παρορμητικό. Στο μύθο του Πρωταγόρα παρουσιάζεται λόγω απρονοησίας να εξαντλεί όλα τα εφόδια στα ζώα («ἄτε δὴ οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα») και να αφήνει τον άνθρωπο εντελώς αβοήθητο κι ανυπεράσπιστο, («λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῷ ἦν το ἀνθρώπων γένος»). Μάλιστα εξαιτίας της απρονοησίας του βρέθηκε αντιμέτωπος με τις συνέπειες και δεν ήξερε πώς να αντιδράσει για να διορθώσει το σφάλμα του απέναντι στον άνθρωπο («ἠπόρει ὅ,τι χρήσαιτο»). Στη συνέχεια, ο Προμηθέας έρχεται να επιθεωρήσει την εργασία του Επιμηθέα. Όλα τα ζώα είχαν εφοδιαστεί «ἐμμελῶς» με ό,τι τους ήταν απαραίτητο ώστε να εξασφαλίζεται η επιβίωσή τους. Ο Επιμηθέας δηλαδή είχε μοιράσει με αρμονικό και ευπρεπή τρόπο σε όλα τα θνητά είδη τα απαραίτητα στοιχεία που είχαν ανάγκη. Όμως, αυτή η επιμέλεια ανατρεπόταν από τη μεγάλη απρονοησία του Επιμηθέα σχετικά με τον άνθρωπο, ο οποίος έστεκε γυμνός, ανυπόδητος, άστρωτος και άοπλος («τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνὸν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον»).

B2. Η μετάβαση του ανθρώπου από την κατάσταση των βιολογικών εξαρτήσεων στην αναζήτηση της αυτονομίας του συμβολίζεται με τον Προμηθέα και τη φιλόνηρωτη κλοπή των δώρων του για τον άνθρωπο από το εργαστήριο της Αθηνάς και του Ηφαίστου. Στην προηγούμενη φάση του Επιμηθέα συντελείται ο βιολογικός σχηματισμός του ανθρώπου και στη φάση του Προμηθέα εκδηλώνεται ο πνευματικός σχηματισμός του. Τα δώρα του Προμηθέα στο ανθρώπινο γένος είναι η «έντεχνος σοφία σὺν πυρὶ», τα οποία ο Τιτάνας κλέβει από το εργαστήριο της Αθηνάς και του Ηφαίστου. Στη φράση *έντεχνος σοφία* η λέξη «σοφία» υποδηλώνει τη σοφία που εμπεριέχει την τέχνη, τις τεχνικές γνώσεις.

Η έντεχνη σοφία δεν σχετίζεται με τη σύλληψη της ιδέας ενός καλλιτεχνικού έργου, αλλά με την αναγκαιότητα χρήσης τεχνικών γνώσεων και εργαλείων για τη δημιουργία κάποιων από αυτά (π.χ. Αρχιτεκτονική, γλυπτική). Κατανοούμε, λοιπόν, τον όρο ως **τεχνογνωσία**, η οποία επιτρέπει στον άνθρωπο να προβεί σε επινοήσεις και εφαρμογές σωτήριες για τη ζωή του που προωθούν την εν γένει παρουσία του στον κόσμο. Ειδικότερα, η τεχνογνωσία συνδέεται με τις **τεχνικές δεξιότητες** και την **κατασκευαστική ικανότητα** του ανθρώπου. Αυτό σημαίνει ότι ο άνθρωπος είναι σε θέση να συλλάβει και να οργανώσει τη διαδικασία της **εργασίας**, η οποία συμπυκνώνει με τον καλύτερο τρόπο το άλμα του πρώην, απλώς «ζωϊκού οργανισμού» σε ήδη άνθρωπο που αποδεσμεύεται σταδιακά από τις αλυσίδες της βιολογικής νομοτέλειας και προνοεί για τις επόμενες στιγμές της ζωής του. Συνδεδεμένη με τη διαδικασία της εργασίας είναι η **διαδικασία κατασκευής και επιπόησης, καλλιέργειας και αγωγής**. Με την κατασκευαστική και επιποητική ικανότητα ο άνθρωπος δίνει υπόσταση στους σχεδιασμούς του και τα ευρήματα του νου του, κατασκευάζοντας σπήια, σκεύη, εργαλεία, όπλα αλλά και προβαίνει σε επιποήσεις συμβολικών συστημάτων όπως η γλώσσα, η γραφή, η αριθμηση, που διευρύνουν τα όρια της ελευθερίας του σε σχέση με τη βιολογική αιτιότητα. Με την καλλιέργεια (γης, γραμμάτων, τεχνών και καλών τεχνών) και την αγωγή διαμορφώνει σκόπιμα τις προϋποθέσεις για παραγωγή έργων και μέσων και για νέες δημιουργίες μέσα από την αξιοποίηση εργαλείων και γνώσεων τεχνικής.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι τεχνικές γνώσεις χωρίς τη φωτιά δεν θα ήταν χρήσιμες για τον άνθρωπο, καθώς η φωτιά είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη κάθε τεχνολογικού επιτεύγματος. Η φωτιά είναι αυτή που θα αναμείξει κάθε υλικό, ώστε να κατασκευαστεί κάθε τεχνολογικό επίτευγμα.

Στην αφήγηση του Ησιόδου ο ποιητής δεν ανέφερε ότι η κλοπή έγινε από τον Ηφαιστο και την Αθηνά. Ο Πρωταγόρας, όμως, προσθέτοντας το στοιχείο αυτό στην αφήγησή του, δίνει ακόμα μια συμβολική διάσταση στο μύθο του, καθώς ο Ηφαιστος είναι ο θεός των τεχνικών κατασκευών, ο δημιουργός-τεχνίτης θεός, ενώ η Αθηνά είναι η θεά της σοφίας, η θεά της πνευματικής δημιουργίας. Ο Προμηθέας, λοιπόν, εμφανίζεται να κλέβει από τους θεούς τις τεχνικές και πνευματικές γνώσεις, να τις δωρίζει στον άνθρωπο και να τον εξοπλίζει με τα εφόδια αυτά που θα του επιτρέψουν να προοδεύσει και να δημιουργήσει πολιτισμό. Παράλληλα η αναφορά στο εργαστήριο του Ηφαίστου και της Αθηνάς αποτελεί υπαινιγμό του καταμερισμού της εργασίας στην κοινότητα των θεών. Η Αθηνά και ο Ηφαιστος καταγίνονται με τέχνες που συνδέονται με την αντιμετώπιση των καθημερινών αναγκών επιβίωσης.

Τα δώρα του Προμηθέα συνετέλεσαν στο να αποκτήσει ο άνθρωπος «τὴν περὶ τὸν βίον σοφίαν», χρήσιμες δηλαδή γνώσεις, προκειμένου να αντισταθμίσει τις ελλείψεις των εφοδίων που είχαν δοθεί στα υπόλοιπα έμβια όντα. Ο Πρωταγόρας όμως θεωρεί σκόπιμο να αναφέρει στο σημείο αυτό της αφήγησής του ότι ο Προμηθέας δεν μπόρεσε να δώσει στους ανθρώπους την πολιτική τέχνη, το υψηλότερο και καλύτερο δώρο, φυλαγμένο από τον ίδιο τον Δία, αλλά με την πράξη κλοπής περιορίστηκε στο δώρο της τεχνογνωσίας, ευεργετικό βέβαια, αλλά κατώτερο. Γίνεται σαφές ότι η πολιτική τέχνη είναι ανώτερη κατάκτηση, η οποία στο μύθο χαρακτηρίζει την κοινότητα των θεών και όχι των ανθρώπων, και αποτελεί στοιχείο εξουσίας του Δία απέναντι στους άλλους θεούς και τον κόσμο.

Μάλιστα, δεν είναι τυχαίο ότι η πολιτική τέχνη φυλασσόταν από τα όργανα εξουσίας του Δία, τη Βία και το Κράτος, γεγονός το οποίο έμμεσα προβάλλει την αξία και τη σημασία της τέχνης. Το γεγονός ότι η πολιτική τέχνη βρίσκεται στο οίκημα του Δία αναδεικνύει την ύψιστη αξία της, αφού την κατέχει ο βασιλιάς των θεών. Τέλος, ο Προμηθέας τιμωρήθηκε σκληρά για την πράξη κλοπής που έκανε από αγάπη προς το ανθρώπινο γένος. Ο Δίας οργισμένος από την πράξη του, τον έδεσε με αλυσίδες σε έναν βράχο του Καυκάσου κι έστειλε ένα γυπαετό να του κατασπαράζει το συκώτι, πριν ξαναγινόταν τη νύχτα.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι η άποψη που συνάγεται από τον μύθο και αποδίδεται στον Πρωταγόρα ότι στην προϊστορία του ανθρώπινου γένους προηγήθηκε η κατάκτηση τεχνικής πρόσφορης για το βιοπορισμό του και ακολούθησε η κατάκτηση της πολιτικής τέχνης. Άρα η κατάκτηση της τεχνικής από τον άνθρωπο, που χαρακτηρίζεται σαν τίτανική πράξη κλοπής, συνέβη σε μία πρώιμη φάση, προκοινωνική και δείχνει τις τότε δυνατότητες του ανθρώπινου πνεύματος. Αντίθετα, η πολιτική ήταν ακόμη απρόσιτη σχεδόν στο ανθρώπινο πνεύμα και κατακτήθηκε σε υστερότερη στιγμή της ιστορίας του ανθρώπου και αφού είχαν διαμορφωθεί οι κατάλληλες συνθήκες.

B3.

- α. Σ
- β. Σ
- γ. Λ
- δ. Σ
- ε. Λ

B4. είμαρμένη: μερίδιο

έξιέναι: εισιτήριο

ἔσχε: σχήμα

κλέπτει: κλεψύδρα

λαθών: λήθη

B5. Στο απόσπασμα από τον Πλατωνικό Πρωταγόρα ο Προμηθέας βρίσκεται αντιμέτωπος με την εξής κατάσταση: Όλα τα ζώα έχουν τα απαραίτητα μέσα για την επιβίωσή τους, σε αντίθεση με τον άνθρωπο που απέμεινε χωρίς εφόδια, ανυπεράσπιστος και αβοήθητος. Ο Προμηθέας, λοιπόν, δε μένει ασυγκίνητος αλλά αναλαμβάνει δράση. Κλέβει την έντεχνη σοφία από το κοινό εργαστήρι της Αθηνάς και του Ηφαίστου και την δωρίζει στον άνθρωπο. Ο φιλόανθρωπος Τιτάνας ενεργεί με ανιδιοτέλεια προκειμένου να σώσει το ανθρώπινο γένος και να του δώσει τα απαραίτητα για την επιβίωσή του. Είναι ευεργέτης της ανθρωπότητας, καθώς ενεργώντας αλτρουιστικά δε διστάζει να παραβιάζει τους θείους νόμους και να υποπέσει στο αδίκημα της κλοπής, για το οποίο μάλιστα, όπως αναφέρεται στο τέλος της ενότητας, τιμωρήθηκε. Η στάση του αποτελεί παράδειγμα για τη δυνατότητα υπέρβασης των δυσκολιών και επίλυσης προβλημάτων με γοργή σκέψη και αποφασιστικότητα. Απέναντι στην απρονοησία του Επιμηθέα προτάσσει όχι μόνο την προνοητικότητα και τον ορθό υπολογισμό αλλά και τη δυνατότητα εύρεσης λύσεων. Στο κείμενο δε, σχολιάζεται η συμπεριφορά του Προμηθέα και πέρα από τις ενέργειές του που αποδεικνύουν το ήθος του δεν υπάρχει καμία αναφορά του ίδιου του Τιτάνα. Αντίθετα, στο απόσπασμα του Αισχύλου ο Προμηθέας μιλάει σε α' πρόσωπο προβάλλοντας τις ενέργειές του. Ειδικότερα, αναφέρεται στην τέχνη της ιατρικής, της μαντικής και της σιδηρουργίας («σκαρφίστηκα», «ταξινόμησα - ξεχώρισα», «ποιος άλλος το έδειξε πριν από εμένα») που έδειξε στους ανθρώπους. Ο Προμηθέας παρουσιάζεται, επίσης, ως ευεργέτης της ανθρωπότητας αλλά διακρίνουμε και μια αλαζονική στάση και συμπεριφορά, όπως αυτή καταδεικνύεται από τη χρήση του α' ενικού προσώπου, αλλά και την καταληκτική διατύπωση «όλες οι τέχνες οι ανθρώπινες είναι δωρεές του Προμηθέα». Ο Τιτάνας στο χωρίο αυτό φτάνει στα όρια της ύβρης, καθώς παρουσιάζει τις τέχνες που δόθηκαν στον άνθρωπο όχι ως απόρροια κλοπής αλλά ως μια σημαντική δική του ευεργεσία χωρίς να αναφέρεται στην κλοπή και στο ποιος κατείχε τις τέχνες αυτές.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ξενοφών, Κυνηγετικός, 13.1-5 (έκδ. του E.C. Marchant)

Γ1. Εγώ είμαι απλός πολίτης, γνωρίζω όμως ότι είναι το καλύτερο να διδάσκεται το αγαθό (το σωστό) με βάση την ίδια του τη φύση και δεύτερο (ότι είναι καλύτερο να διδαχθεί) περισσότερο από αυτούς που πράγματι γνωρίζουν κάτι καλό παρά από αυτούς που κατέχουν την τέχνη της εξαπάτησης. Ίσως λοιπόν δε μιλάω με σοφία. Γιατί δεν επιζητώ κάτι τέτοιο.

Γ2. Επικρίσεις εναντίον των σοφιστών:

- Αντί να καθοδηγούν τους νέους στην αρετή τους οδηγούν στο αντίθετο σημείο, στην κακία.
- Δεν παρέχουν στους νέους συγγράμματα απαραίτητα για την απόκτηση της αρετής.
- Γράφουν για ανούσια ζητήματα, τα οποία οδηγούν τους νέους σε ανώφελες ηδονές, που δε χαρακτηρίζονται από αρετή.
- Δίνουν φρούδες ελπίδες στους νέους πως θα μάθουν κάτι ωφέλιμο από αυτούς, ενώ στην πραγματικότητα χάνουν το χρόνο τους σε άχρηστα ζητήματα.
- Γράφουν με πομπώδες ύφος χωρίς τα λόγια τους να προσανατολίζουν στην απόκτηση της αρετής.

Γ3.

α. ἄνδρα: τοὺς ἄνδρας
γράμματα: τὸ γράμμα
ὄντινα: οὐστίνος
ῶν: οὔ

β. ἔωράκαμεν: ἴδωμεν
ἐποίησαν: ποιήσωσιν
παρέχονται: παράσχωσιν

Γ4. α. εἰ καλῶς ἔχοιεν, ὀνόματα μὲν γάρ οὐκ ἂν παιδεύσειε

Η υπόθεση εκφέρεται με ευκτική (**ἔχοιεν**), ενώ η απόδοση με δυνητική ευκτική (**οὐκ ἂν παιδεύσειε**). Άρα, ο υποθετικός λόγος δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος.

Μετατροπή σε προσδοκώμενο: **ἐὰν, ἂν, ἦν καλῶς ἔχωσιν, ὀνόματα μὲν γάρ οὐ παιδεύσει.**

β. Το είδος της σύνταξης είναι παθητική.

Μετατροπή σε ενεργητική σύνταξη: **Αὐτοὶ πολλὰ γεγράφασιν.**